

درس ۱۵ طراح: سید روح‌الله طباطبائی	بسمه تعالی معاونت آموزش متوسطه وزارت آموزش و پرورش دفتر آموزش متوسطه نظری دبیرخانه راهبری کشوری درس تاریخ تولید شده در استان یزد	محتوای نوشتاری کتاب تاریخ ۱ (ایران و جهان در عصر باستان) سال تحصیلی: ۱۳۹۹-۱۴۰۰
---------------------------------------	--	--

عنوان: زبان و آموزش

اهداف درس

• هدف کلی درس:

- شناخت وضعیت زبان، ادبیات و شیوه‌های تلیم و تربیت در ایران باستان

• اهداف جزئی:

- شناخت انواع زبان در ایران باستان.
- شناخت انواع خط در ایران باستان.
- آگاهی نسبت به ادبیات ایران باستان.
- شناخت مراکز آموزشی و شیوه‌های تلیم و تربیت در ایران باستان

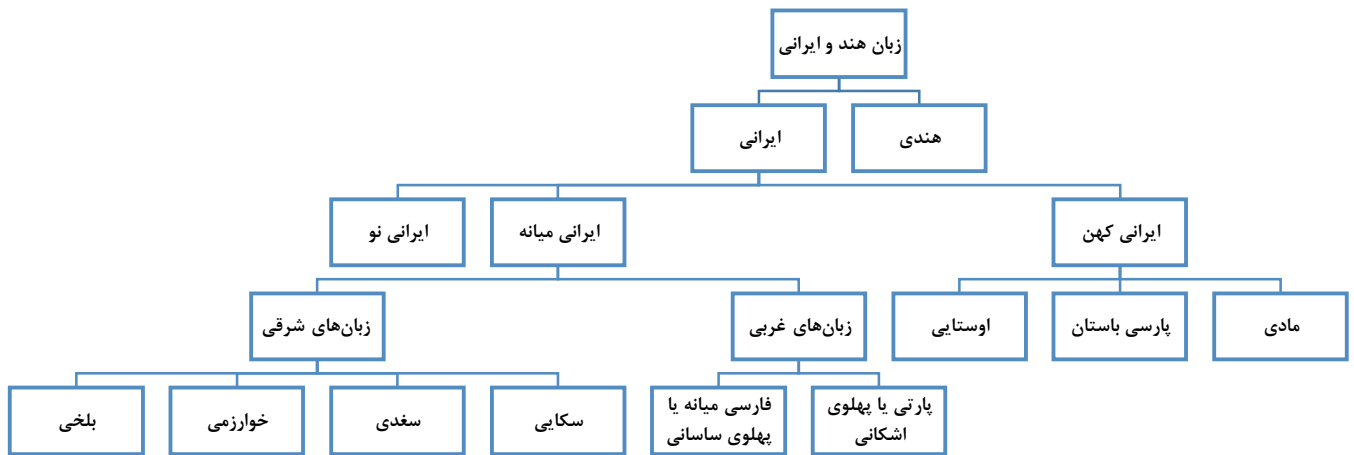
چکیده نکات مهم درس:

زبان

درباره زبان ساکنان اولیه ایران پیش از مهاجرت آریایی‌ها، به جز ایلامیان، اطلاعات مکتوبی وجود ندارد.

زبان ایلامی

- زبان مردم جنوب غربی فلات ایران
- زبان رسمی و نوشتاری حکومت و تمدن ایلام
- زبان دوم نوشتاری در دوران هخامنشیان
- رواج این زبان در میان مردم تا مدتی پس از ورود آریاییان
- در برخی از سنگ‌نوشته‌های دوره هخامنشیان ترجمه ایلامی نوشته‌ها آمده است.

ادبیات

در ایران باستان، نقل شفاهی داستان‌ها و تعالیم دینی و ادبی، بر کتابت و نوشتن ترجیح داده می‌شد و تنها اسناد مربوط به سیاست و تا حدودی اقتصاد را می‌نوشتند.

هزار افسان از جمله قصه‌های هخامنشیان به زبان فارسی باستان است که داستان معروف هزار و یک شب بر اساس آن شکل گرفته است.

از دوره‌ی اشکانیان تقریباً هیچ نوشته‌ی ادبی به زبان و خط پارتی بر جای نمانده است. در این دوره نقل داستان‌های ملی و پهلوانی رواج فراوانی یافت.

گوسان ها: شاعران و موسیقی‌دانان دوره‌ی گوردی که داستان‌های ملی و پهلوانی را با شور و هیجان برای مردم می‌خواندند. از داستان‌های ملی و پهلوانی، بعدها در تدوین خدای نامه‌ها و سرودن شاهنامه فردوسی استفاده شد.

به نظر برخی زبان‌شناسان، منظومه‌های درخت آسوریک و یادگار زیران که به خط و زبان پهلوی ساسانی مربوط به قرن پنجم میلادی هستند ابتدا به زبان پارتی بوده‌اند.

همچنین برخی داستان‌های شاهنامه مانند داستان بیژن و منیژه نیز ریشه‌ی اشکانی دارد.

از دوره‌ی ساسانی، آثار بیشتر به خط و زبان فارسی میانه ((پهلوی ساسانی)) در موضوعاتی مانند ادبی، دینی، تاریخ و ... بوده است که اکثراً به نثر هستند.

آموزش

قبل از دوران ساسانیان: اطلاعات دقیقی در دست نیست و آنچه از آثار نویسندگان یونانی معاصر هخامنشیان آمده درباره تعلیم و تربیت در خاندان شاهی و درباریان است.

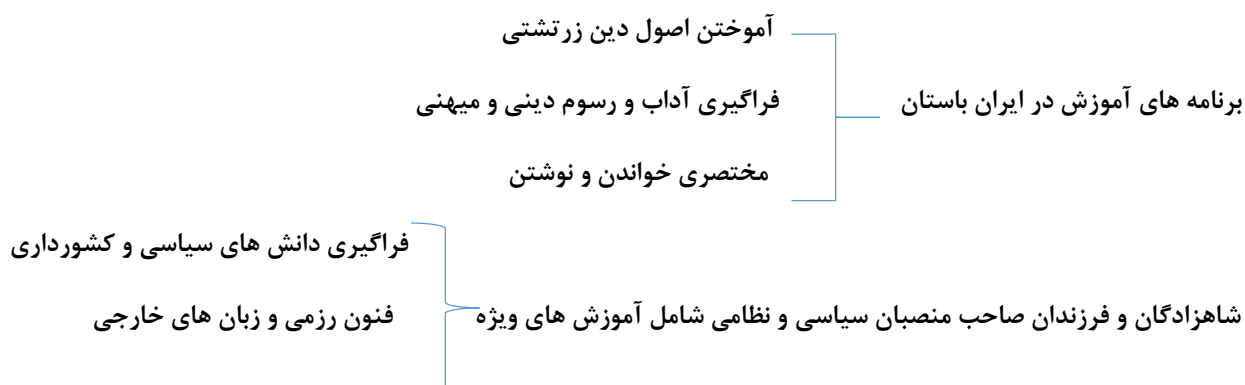
تعلیم و تربیت دوران ساسانیان ← به دلیل وجود منابع مکتوب متعدد اطلاعات زیادی از این دوره نر همه زمینه ها وجود دارد.

ایرانیان باستان به تعلیم و تربیت و پرورش فرزندان پرهیزکار، دلیر، بردبار، فرمانبر و سخت کوش توجه داشتند. و آیین و فرهنگ ایران بر اهمیت تربیت و ارزش دانایی و خردورزی تاکید می کرد.

تعلیم و تربیت در ایران باستان ← از تولد تا ۷ یا ۵ سالگی در خانواده ← نقش مهم مادر در تربیت و آشنایی فرزندان

مراحل بعدی آموزش و پرورش اغلب در خارج از خانه ی در مدرسه و یا آموزشگاه انجام می گرفت.

در عهد باستان مخصوصا ساسانیان تنها فرزندان خاندان شاهی، درباریان، اشراف و موبدان حق تحصیل داشتند و فرزندان توده ی مردم حق رفتن به مدرسه و تحصیل را نداشتند. و باید حرفه ی پدران خود را می آموختند و ادامه می دادند.

فرزندان موبدان ← تعلیمات دینی و اوستایی را آموزش می دیدند.

فرزندان دبیران ← خط، زبان، ادبیات، حساب را می آموختند.

موبدان

- در دوران ساسانی، آموزگاری به عنوان یک شغل رسمی به آنان اختصاص داشت.
- بر معارف دین زرتشتی، ادبیات پهلوی و برخی دیگر از علوم زمان خود تسلط داشتند.
- اداره آموزشگاه ها و مدارس، عموما در اختیار موبدان بود

علوم و مراکز آموزش عالی

اگرچه در ایران باستان دانشمندی چون ارسطو و بقراط و افلاطون نبودند اما مندرجات اوستا، شاهنامه و کتیبه ها نشان می دهند که دانش و فرهنگ ایرانیان در سطح بالایی بوده است.

ایران در دوران هخامنشیان، مرکز دانش ها و مبادلات فرهنگی بین کشورهای متمدن زمان بود.

دلایل پیشرفت علمی و فرهنگی ایران در عهد ساسانی

- علاقه پادشاهان ساسانی به نشر علوم و بزرگداشت دانشمندان
- علاقه ایرانیان به استفاده از دانش و دستاوردهای علمی سایر سرزمین ها
- پدید آمدن جنبش علمی نیرومندی در ایران
- تاسیس دانشگاه جندی شاپور
- گسترش مبادلات فرهنگی با روم و هند

در زمان پادشاهی خسرو انوشیروان، مبادلات فرهنگی با هند و روم گسترش یافت و ایشان علاقه زیادی به مباحث فلسفی و دینی داشتند و به تعدادی از فیلسوفان رومی پناه دادند.

دانشگاه جندی شاپور

- در عصر ساسانی تاسیس شد.
- در شهر جندی شاپور در خوزستان کنونی.
- تا نخستین قرون اسلامی فعال بود.
- پزشکی، فلسفه، نجوم، الهیات در آنجا تدریس می شد.
- پزشکانی از هند و یونان و ایران در آنجا فعالیت می کردند.
- پزشکی در آن بیش از سایر رشته ها رونق و پیشرفت داشت.
- دانشجویان در کنار آموزش نظری در آنجا به طور تجربی نیز آموزش می دیدند.

پرسی ها یا فعالیت های مکمل برای درک بهتر مطالب مطرح شده در درس:

- ۱_ چه چیزهایی ستون های استوار تمدن محسوب می شوند؟ خط، زبان، علم و آموزش
- ۲_ زبان رسمی و نوشتاری حکومت ایلام چه زبانی بود؟ زبان ایلامی
- ۳_ در دوره هخامنشیان از چه زبانی به عنوان زبان دوم نوشتاری استفاده می شد؟ زبان ایلامی
- ۴_ کدام آثار دوره هخامنشی به خط ایلامی بوده است؟ تقریباً تمامی هزار لوح گلی کشف شده از تخت جمشید
- ۵_ زبان ایرانی به چند دسته تقسیم شده است؟ سه دسته ۱- زبان های کهن ۲- میانه ۳- نو
- ۶_ زبان های کهن ایرانی در چه زمانی رواج داشتند؟ قدیمی ترین زمان تا پایان هخامنشیان.
- ۷_ از کدام زبان های فلات ایران آثار مکتوب باقی مانده است؟ زبان فارسی باستان و اوستایی
- ۸_ فارسی باستان زبان چه کسانی بوده و در کدام دوره به آن سخن می گفتند؟ نیای فارسی امروزی زبان قوم پارس و در دوره هخامنشی به آن سخن می گفتند.
- ۹_ زبان های ایرانی شاخه ای از کدام زبان حساب می شوند؟ هند و ایرانی

۱۰_ زبان اوستایی در کجا استفاده می شده و مهم ترین مدرک آن چیست؟ نواحی شرقی ایران- کتاب اوستا

۱۱_ زبان های دوره میانه چه محدوده ی زمانی را در بر می گرفتند؟

از سقوط هخامنشیان تا فروپاشی ساسانیان و حتی قرون نخستین اسلامی

۱۲_ از کدام دوره ی زبان های فارسی آثار بیشتری باقی مانده است؟ دوره میانه

۱۳_ زبان پارتی یا پهلوی اشکانی در کدام مناطق و چه زمانی متداول بود؟

شمال و شمال شرق ایران_ زبان رسمی و درباری حکومت اشکانی

۱۴_ زبان فارسی میانه یا پهلوی ساسانی در کدام مناطق و چه زمانی متداول بود؟

جنوب و جنوب غربی ایران_ زبان رسمی و درباری حکومت ساسانی

۱۵_ زبان های ایرانی نو در چه زمانی در مناطق مختلف ایران رواج یافتند؟ دوران اسلامی

۱۶_ چرا در زبان باستان نوشتن متون دینی و ادبی متداول نبود؟

در ایران باستان، نقل شفاهی داستان ها و تعالیم دینی و ادبی، بر کتابت و نوشتن ترجیح داده می شد. از این رو نوشتن متون ادبی و دینی چندان معمول نبود.

۱۷_ دو داستان مربوط به دوره هخامنشیان را نام ببرید؟ هزار افسان و هزار یک شب

۱۸_ گوسان ها چه کسانی بودند؟

شاعران و موسیقی دانان دوره گرد که داستان های ملی و پهلوانی را با شور و هیجان برای مردم می خواندند.

۱۹_ داستان های گوسان ها در تدوین چه کتاب هایی موثر بود؟ خدای نامه ها و شاهنامه فردوسی

۲۰_ دو داستان که از دوره ساسانیان باقی مانده را نام ببرید؟ درخت آسوریک و یادگار زریران

۲۱_ کدام داستان شاهنامه ریشه ی اشکانی دارد؟ بیژن و منیژه

۲۲_ آثار دوره ساسانی به چه خطی بوده و شامل چه موضوعاتی می شده است؟

خط و زبان فارسی میانه در موضوع های ادبی، دینی، پند و اندرز، حقوق، تاریخ و جغرافیا

۲۳_ آموزش در دوره هخامنشیان بازتاب دهنده ی چه شیوه ای بوده است؟

تعلیم و تربیت فرزندان خاندان شاهی و درباریان

۲۴_ ایرانیان باستان به کدام تعلیم فرزندان خود تاکید داشتند؟

دانایی، پرهیزکاری، دلیری، فرمانبری و سخت کوشی

۲۵_ آموزش بچه ها از چه سنی شروع و تا چه زمانی ادامه داشت؟

کودکان تا ۷ سالگی در درون خانواده و زیر نظر مادر تعلیم می یافتند و مرحله بعد اغلب در خارج از خانه و در مدرسه و یا آموزشگاه ادامه می یافت.

۲۶_ در زمان ساسانیان چه کسانی به مدرسه می رفتند و چه کسانی حق درس خواندن نداشتند؟

فرزندان خاندان شاهی، درباریان، اشراف و موبدان می توانستند به مدرسه بروند اما فرزندان توده مردم مانند کشاورزان و صنعتگران و... حق تحصیل نداشتند.

۲۷_ آموزش در عصر ساسانی در چه زمینه هایی بوده است؟

۱- آموختن اصول دین زرتشت ۲- فرگیری آداب و رسوم دینی و میهنی ۳- مختصری خواندن و نوشتن

۲۸_ در دوره ساسانیان چه کسانی آموزش های ویژه می دیدند و شامل چه چیزهایی می شد؟

شاهزادگان، فرزندان صاحب منصبان سیاسی و نظامی، به فراگیری دانش های سیاسی، کشورداری، فنون رزمی و گاهی زبان های خارجی می پرداختند.

۲۹_ معلمان در عصر ساسانیان چه کسانی بودند؟ موبدان زرتشتی

۳۰_ در دوره ی هخامنشیان با چه کشورهایی مبادلات فرهنگی وجود داشت؟ بین النهرین، مصر، ایلام، هند و آسیای صغیر

۳۱_ در کدام دوره ایران باستان علم پیشرفت بیشتری داشت و چه کسانی به نشر علم می پرداختند؟ ساسانیان_ پادشاهان ساسانی

۳۲_ در زمان کدام پادشاه ساسانی مبادلات فرهنگی گسترش یافت و نتیجه آن چه بود؟

خسرو انوشیروان با کشورهای هند و روم و نتیجه آن جنبش علمی نیرومندی در ایران به وجود آمد.

۳۳_ خسرو انوشیروان به چه علمی علاقه داشت و در این زمینه چه اقدامی کرد؟

علوم فلسفی و دینی_ او به تعدادی از فیلسوفان یونانی که از تنگ نظری امپراتور روم، به ایران پناهنده شده بودند پناه داد.

۳۴_ در دانشگاه جندی شاپور چه علمی تدریس می شد و کدام علم بیش از سایرین پیشرفت کرد؟

پزشکی، فلسفه، نجوم و الهیات اما پزشکی بیش از همه رونق و پیشرفت داشت